

Johdatus kuilinalaiseen kielentutkimukseen

РѢБѢ-КМѢ ЛДЦЬНДЗД

Syntymäpäiväsankari Johanna on osoittautunut muovailemieni kielten suurimmaksi ystäväksi, joka Facebookissa jakaa Spekulatiivista lingvistiikkaa -blogini päivityksiä tuoreeltaan niin mieltäkiinnittävin saatetekstein, että Johanna saanen kiittää melkoisesta määrästä lukijoita. Päättinkin omistaa tässä päiväsankarille uusimmat spekulointini, joitten tuloksena syntyi kokonainen fiktiivinen uuskantasuomalainen kielipesye.

Luonnollinen kieli ehtii muuntua niin nopeasti, että ainekirjoituksen miinuspiteitten pelossa yökaudet kieliopin ja oikeinkirjoituksen knoppeja pântänneet ovat seuraavan koululaispolven syntyessä jo ehtineet järkyttyä äidinkiellensä kiihtyvästä rappiosta ja perustaa someen toimintaryhmiä sen paljastamiseksi ja päivittelemiseksi. Niinpä minun ei tähänastisissa kielifantasioissani ole tarvinnut hakea vaihtoehtohistoriani nollapistettä, kehitykselle kuvittelemaani käännettä yleensä kovin kaukaa menneisyydestä, parista muutamaan vuosisataan on riittänyt.

Tällä kertaa haen kuitenkin pistokkaan aina kantasuomesta saakka juurruttaakseni sen erityisen hedelmälliseen maaperään, josta kieliä on versonut valtavalle alueelle Sentroopasta Siperiaan. Rokitnon soita ei pidetä erityisen vetovoimaisena alueena, saati että se yhdistettäisiin muinaisen kultakauden kukoistavaan kulttuuriin, mutta tässäpä tämä juuri onkin: kielten alkukodit eivät olleet myyttisiä paratiiseja vaan päin vastoin suhteellisen epämiellyttäviä asuinpaikkoja. Miksipä muuten olisivat ihmiset lähteneet niistä kaikkiin mahdollisiin suuntiin kieltänsä levittämään?

Minun on siis oletettava, että joskus ensimmäisen vuosituhannen puolessavälissä kantaslaavin puhujat jossain Pripjetin latvoilla saivat kuulla kantasuomea ja ihastuivat siihen niin, että oitis vaihtoivat sen omaksi kieleksensä. Mahdotontako? Ei toki, suunnilleen yhtä hämärästä syystähän Tonavan tasangon slaavi vaihdettiin ugrilaiseen kieleen muutamaa vuosisataa myöhemmin.

Kuten Johanna ja muutama muukin lukija varmaan tietää, tämä siirto tuo minut lähemmäs žangrini, aposteriorisen fantasiakielen ydintä ja prototyyppiä. Taiteen ja leikin nimissä kehiteltyjä kieliähän on kahdenlaisia, joista karkeasti ottaen aprioriset eli ”tyhjistä nyhjäistyt” kielet kiinnostavat eniten kielitypologeja, nämä aposterioriset – joissa varastettua tavaraa naamioidaan niin kauan kunnes se alkaa näyttää omalta – taas meitä diakroonikkoja. Yksi aposterioristen kielten klassikko on alan-komaalaisen Jan van Steenbergin kehittämä wenedyk, jonka pohjana oleva vulgaarilatina on joutunut saman höykytyksen kohteeksi kuin kantslaavi muuntuessansa vuosisatojen kuluessa puolaksi. Asiaan tietysti kuuluu, että wenedykia kirjoitetaan puolan ortografialla.

Minulle ei puola vielä riittänyt, vaan halusin muovaila kantasuomesta koko slaavilaisen kieliperheen. Slaavi tarjoaa kielten kehittäjille hienon valmiin muottien sarjan, koska sen äännehistoria on perusteellisesti selvitetty yhteiseen kantamuotoon saakka (lukuun ottamatta painajaismaisia painotussuhteita, joitten tausta on jossain tiedon rajamailla) ja sanastoakin tutkittu niin paljon, että etymologisia hakuteoksia slaavilaiskielistä lienee enemmän kuin mistään muusta kieliperheestä. Olen hieman onnistunut hillitsemään suuruudenhulluuttani ja valinnut pakollisen muinaiskirkkoslaavin lisäksi vain kaksi eniten puhuttua kieltä jokaisesta kolmesta haarasta.

Kuten aposterioristen kielten rakentelijoille on tyyppillistä, luomilani kielillä on lähes valmiit fonologiset perustukset, harvahko morfologis-syntaktinen kehikko sekä kulissimaisena koristeena hieman sanojakin. Tekstiaineistonani on uralisteille vanha tuttu G.I. Jermuškinin laatima kettusatu,¹ tarkemmin (tekijänsä yöunien säästämiseksi) vain sen viisi ensimmäistä numeroitua ”jaetta”, jotka minulla on paitsi alkuteoksensa kielillä, Jüvä Sullövin ansiosta myös vöroksi. Jakeitten kantasuomentaminen onnistui minulta kollegojemme, erityisesti Petri Kallion suosiollisella avustuksella. Niinpä sanastokulissieni rakennusaineet ovat kuitenkin tavanomaista monipuolisemmat: kaikki ei ole yhdestä ja samasta kielestä, vaan kettusadun kaikista itämerensuomalaisista käännöksistä. Niistä olen poiminut mukaan Yhteissuomalaisen sanaston mainitsevat sanat,

---

¹ Koko satu käännöksineen uralilaisille kielille on ensinnä julkaistu ОФУЯ:ssa s. 439–481.

niitten vanhanolaiset johdokset ja muutaman muunkin mahdollisesti yli puolentoista vuosituhannen ikäisen sanan.

Sekä sanaston että lauserakenteitten konstruoimisessa pääsin perfektionismin polun alkuun, koska alkuteksti on venäjää ja minulla monikielisiä ystäviä, jotka ovat ne siitä tai suomesta slaavilaisille äidinkiellensä kääntäneet. Käännökset ovat artikkelini sykkivä sydän. Kiitos Ūladko Źurba, Martyna Daniłowicz, Lucie Hradecká, Viktor Martinović ja Petar Kehayov! Kääntämättä kettusatu jäi vain muinaiskirkkoslaaviksi, jota puhuvia ei ystäväpiiriini tietääkseni kuulu. Ainoa löytämäni onomasiologinen esitys muinaiskirkkoslaavin sanastosta oli Buckin indoeurooppalaisten kielten etymologisessa hakuteoksessa. Lauserakenteita silmäilin Jouko Lindstedtin tuoreesta oppikirjasta.

Käännösten sanojen taustoja olen tutkinut etymologisista sanakirjoista ja valinnut niitten vastineiksi sopivat itämerensuomen sanat slaavilaisten sanojen levikkiä ja välillä lähtömerkitystäkin noudattaen. Źangrini helmasynnin, pelkistä arkaismeista kokoonpannun sanaston, olen välttänyt lainaamalla estoitta sieltä mistä slaavilaisetkin kielet ovat lainanneet. Luontoaiheesta huolimatta tekstin käännöksissä on lainoja saksasta, latinasta, iranilaisista ja turkkilaiskielistä. Itämerensuomessa lienee eri käsitteille synonyymisia ilmaisuja suunnilleen saman verran kuin slaavissakin, mutta eri kielikunnissa varioivat eri semeemit. Päänvaivaa aiheutti esimerkiksi (yhden turkkilaislainan lisäksi) neljän eri perintösanan keksiminen 'kynnen' merkitykseen. Toisaalta itämerensuomen rikkaampi adjektiivisto merkityksissä 'pieni' ja 'ohut' meni harmillisesti hukkaan, kun slaavilaiskielistä en löytänyt vastaavanlaajuista variaatiota.

Aposteriorista kieltä luotaessa tarvitaan siis pistokaskieleksi jokin nykyinen, historiallinen tai rekonstruoitavissa oleva kielimuoto, sekä sitä lannoittamaan sopiva substraattikieli. Historiallista uskottavuutta tavoiteltaessa näitten kahden kielen pitää tietenkin olla samanaikaisia. Kielenistutuksen onnistumista tämä ei kuitenkaan takaa, etenkään kun pyritään – kuten on tapana – substraatiksi valitun kielen jälkeläisen kuuloiseen ja näköiseen lopputulokseen. Mikä tahansa pistokkaan ja substraatin yhdistelmä ei kelpaa, vaan kielillä on oltava samankaltainen foneemisto ja ennen kaikkea samantyyppinen tavorakenne. Esimerkiksi suomi sopii suhteellisen hyvin latinan pariin, koska kummassakin on sanan-

painosta riippumaton pituusoppositio niin vokaaleilla kuin konsonanteilakin. (Tästä asetelmasta tein lukioikäisenä ensimmäiset kokeiluni aposteriorisilla kielillä.) Täysin toivotonta taas olisi sovittaa vaikkapa indoeurooppalaisen kantakielen äännekehityksiä kantaauraliin, koska niillä ei ole äännerakenteellisesti juuri mitään yhteistä.

Myöhäinen keskikantasuomi istuu kantaslaavin matriisiin itse asiassa varsin hyvin, sillä kummassakin oli vokaaleilla pituusoppositio – kunhan lähdetään kyllin myöhäisestä kantasuomen vaiheesta. Kantasuomen konsonanttien pituusoppositio taas muuntuu varsin triviaalin ääntenmuutoksen kautta kantaslaavin soinnillisuusoppositioksi. Sana-nalkuisten soinnillisten obstruenttien tuottamiseen vaaditaan vain vähän harvinaisempaa äännekehitystä, britanniankeltistä tuttua mutaatiota, jonka alkeet ovat Rauma ngiäleski: nasaalikonsonantin voi ajatella soinnillistaneen esimerkiksi genetiivirakenteitten pääsanat, joita tosin tässä tekstissä ovat vain postpositiot. Vokaalivalikoimaa on hieman supistettava ja konsonantistoa kasvatettava – mutta ei niin paljon, kuin nykyslaavilaisten kielten perusteella voisi luulla. Ei tarvita edes varhaisten kielentasojemme š-äännettä, sillä kaikki suhusibilantit ja -affrikaatat ovat slaaviin syntyneet vasta myöhemmin. Itse asiassa *h* on tärkeämpi, koska sopii tuottamaan sekä kantaslaavin *x*-frikatiivia vastaavan äänten että siitä etuvokaalin edellä syntyneen š:n (ja s:n).

Jotta uudesta kielikunnasta voisi puhua tästä pidemmälle, sille täytyy antaa nimi. Lähdetään siis sanasta *словѣньскѣ* 'slaavilainen', joka liittyy verbiin *словаши* 'kuulla' samoin kuin *слава* 'maine, kunnia' ja *слово* 'sana'. Muodostetaan vastaavasti kantasuomen *kuule-verbistä substantiivi *kuulu ja siitä edelleen adjektiivi *kuulujnen, jonka kantaslaaviin istuttamalla saamme kehitettyä muodon *кѡлуннѣ* (olemme jo siirtyneet spekulaaation maailmaan, joten emme tarvitse tässä kahta asteriskia), jonka lainaamme muodossa *kuilina*. Tämä olkoon kielikunnan nimi. Tässä käsittelemäni kielet ovat siis kirkkokuilina, venekuilina, rajakuilina, peltokuilina, bööminkuilina, etelänkuilina ja balkaninkuilina.

Kuilina ei liene sellaisenaan ymmärrettävää edes itämerensuomen parhaille asiantuntijoille, joten aluksi teen aivan lyhyen johdatuksen kankuilinaan ja sen ääntenmuutoksiin. Kankuilina perustuu kantasuomeen, mutta ei tietenkään ole identtinen sen kanssa. Pitäähän kankuilinalla olla kantaslaavin äänneistö ja suurin piirtein fonotaksikin.

Tämä on luomisprosessin kriittisin vaihe, joka perustuu useaan yritysten ja erehdysten sarjaan. En ole vielä kukaan täysin tyytyväinen siihen enkä siis vaadi tälle kielenluomeelleni mitään lopullista statusta, päinvastoin ”sydämeni iloitisi”² jos joku kehittäisi kuilinaa vielä kauniimmaksi ja slaavilaisemmaksi.

Kantasuomesta kantakuilinaan

Ensinnä siis alkuteksti kantasuomeksi. Tässä rekonstruktiossa eivät ole mukana kaikki kuilinankielisissä teksteissä esiintyvät sanat, vaan ainoastaan ne, joita tässä yhteydessä olisi voitu käyttää jo kantasuomessa. Deminutiivipäätteitä en varmuuden vuoksi ole rekonstruoanut minnekään, vaikka niitä varmasti olisi tällaisessa tekstissä käytetty. Kuilinankielisiin käännöksiin olen niitä lisännyt slaavilaisten esikuvakieltensä mukaisesti niin uskollisesti kuin mahdollista, mutta vanhan **i-* ~ **oi-* deminutiivipäätteen olisivat niitten äännekehitykset kalunneet käyttökelvottomaksi, enkä ole kantasuomeen asti uskaltanut muita rekonstruoida.

1. Repä lewci onte(lo)n/kolon/awkkon jämetän/paksun jalakan/küntäppäsen alta, kajwoj/uurci maasen hawtan/awkkon/kooppa ja teki/ehtätti/kokoci/rakkenci/lakitti sinnek icellen pesän/pahnan/pahtaksen. 2. Päjwän-pajstękicęna suwi/kesi-päjwänä sillen/sänellen süntewisen neljä pojkoja. 3. Net/söo omat niin kawnisęt/somat: niillä/ seillä/näjllä on teräwät korwat, nanat ja huulet mustat, häntät/hantat/saparat/taparat kęltajęt, wakan häntän/hantan/saparan/taparan-päät/occat walkętat, jalkat/käppät peenet/pickujt, küntet ohutęt. 4. Repä-emä kacęlepi/kajęlepi/wanittelepi niitä/sejtä/ näjtä ja sen sütän ilojccęksęn. 5. Ja repä päätti näkewttätäk lapcicansak kajękillęn/ hamojllęn pelto/nurmi ja mecci eläjillen.

Kantasuomen slaavilaistamisen – tai oikeammin kuilinoinnin – olen suorittanut pääpiirteissään seuraavasti:

---

² Käsitys sydäimestä tunteitten tyyssijana on taatusti kantasuomea nuorempaa perua, mutta alkutekstin mukana se on nyt nieltävä. En tässä lähde ruotimaan kettusadun kielen muita heikkouksia, koska ei vertailevalla uralistiikalla ole oikein parempaakaan useaan kieleen käännettyä perustekstiä, joka ei tekisi loikkaa itäisen Välimeren kielten ja kulttuurien kautta.

Sanansisäiset yksittäisklusiilit, affrikaatat ja -sibilantit soinnillistuvat. Painottoman vokaalin jäljessä ne osoittautuvat heikommiksi (kuten itämerensuomalaisissakin kielissä) ja muuttuvat puolivokaaleiksi: $k > j$, $p > w$; t ja s katoavat ensin, mutta edustuvat sittemmin hiatusäänteeksi syntyneenä j :nä. Samalla katoaa *sän-pronominin sananalkuinen s . Kantaslaavista puuttuneet affrikaatat cc ja c edustuvat konsonanttiyhtyminä ttj ja dj .

Pyöreät etuvokaalit $ü$ ja $ö$ muuttuvat laveiksi vastineiksensa i ja e , lavea takavokaali $ɛ$ taas pyöreäksi o :ksi. Puolisuppeat vokaalit o , e , $ö$, e väljentyvät. Kantasuomessa vielä harvinaiset pitkät puolisuppeat vokaalit oo , ee , $öö$, ee sitä vastoin supistuvat. Näitten konsonanti- ja vokaalikehitysten jäljiltä teksti näyttää nyt jo kantaslaavilaisemmalta.

1. Räbä läwdji anda(la)n/kalan/awkkan jämajän/paksun jalajan/kindäppäzän alda, kajwaj/wurdji maazan hawdan/awkkan/kuuppan ja tägi/ähdätti/kogodji/rakkondji/ lagitti sinnäk idjällän päzän/pahnan/pahdaksan. 2. Päjäwän-pajstajidjana suwi/käzi-päjäwänä sillän/änällän sindäwizän näljä pajgajja. 3. Nät/ii amat niin kawnijat/samat: niillä/sejllä/näjllä an täräwät karwat, nanat ja huulat mustat, händät/handat/sabarat/tabarat kaldajdjat, wagan händän/handan/sabaran/tabaran-päät/attjat walgajat, jalgat/käppät piinat/pitjkujt, kindät ahujat. 4. Räbä-ämä kattjalabi/kajalabi/wanittalawi niidä/säjdä/näjdä ja sän sidän ilajttjaksan. 5. Ja räbä päätti nägewttädäk laptjijanzak kajakkillan/hamajllan paldaj/nurmi ja mattji äläjillän.

Seuraa hankalin kohta: kantasuomen yksitotisesta trokeemitasta pitäisi kasvattaa koko kantaslaavin pahamaineinen aksentologia, josta kaikkien sukupolvien slavistit ovat kirjoittaneet yhteensä kymmeniä tuhansia sivuja eikä sitä silti ole kukaan vielä täysin ymmärtänyt. Tiedetään kuitenkin, että jo ennen kantaslaavia syntyi ominaisuus nimeltä akuuttius. Kukaan ei osaa sanoa, miltä akuuttius kuulosti, mutta se lienee syntynyt jo kantabaltoslaavissa muinaisen konsonanttisen aineksen kuten laryngaalien ja aspiraation kadotessa ja pidentäessä edeltämäänsä vokaalia.

Vasta paljon akuuttiuden syntyä myöhemmin esikantaslaavi ryhtyi pyrkimään eroon kaikista tavunloppuisista konsonanteistaan. Koska kantasuomessa näitä oli erityisen paljon, voisi ajatella, että niitten katoa kompensoimaan syntyi vastaava piirre. Niinpä olen yhdistänyt tavunloppuisten konsonanttien katoon edeltäneen lyhyen vokaalin muuttumisen pitkäksi akuutiksi, vaikka tämä ei kantaslaavia edeltänyttä, joka tapauk-

nessa jo kauan ennen luomaani kienvaihtoa vastaakaan.³ Tietämättömyyden hämärässä taiteilija uskaltaa tehdä enemmän kuin kirkkaassa päivänvalossa. Olen akuutistanut myös pitkät vokaalit ja diftongit, joitten jäljestä on kadonnut tavunloppuinen konsonantti (tässä vaiheessa kantasuomea tällaiset tavut olivat jo mahdollisia). *Ā*:n sijasta kirjoitan tästä eteenpäin *e*:n, jonka päällä akuutti aksentti näkyy paremmin.

1. Rebe lewdji anda(la)n/kalan/awkan jemejen/paásun jalajan/kindeépezen alda, kajwaj/wurdji maazan hawdan/awkan/kuúpan ja tegi/eédeéti/kogodji/raákondji/lagiíti síineé idjeélen pezen/paáanan/paádaása. 2. Pejwen-pajstajidjana suwi/kezi-pejwene sílen/eneélen sindewizen nelje pajgajja. 3. Neé/ii amaá niin kawnijaá/samaá: niíle/ejle/ nejle an tereweé karwaá, nanaá/neneé ja huulaá mustaá, hendeé/handaá/sabaraá/tabaraá kaldajdjaá, wagan henden/handan/sabaran/tabaran-peé/aátjaá walgajaá, jalgaá/keépeé piineé/piikuj, kindeé ahujaá. 4. Rebe-eme kaátjalabi/kajalabi/waniítalawi niide/ejde/nejde ja sen siden ilaftjaásan. 5. Ja rebe peéti negewtedeé laátjijanзаá kajaákiflan/hamaflan paldaj/nurmi ja maátji elejiílen.

Akuuttius ei ole yhtä kuin sananpaino, vaan esikantaslaavissa akuutteja saattoivat olla sekä painolliset että painottomat tavut, kunhan vokaali vain oli pitkä. Akuuttius kuitenkin veti sananpainoa puoleensa. Kun pääpaino oli ensitavulla, kuten kantasuomessa aina, se tällä myös pysyi, jos tämä oli akuutti. Ei-akuutilta ensitavulta paino siirtyi seuraavalle tavulle (Dybon laki), jonka jälkeen paino palasi ei-akuutilta tavulta, paitsi lyhyen *a*:n ja *e*:n päältä, takaisin alkutavulle (Ivšićin laki). Dybon lakia en tässä kuitenkaan sovelle sellaisenaan, vaan siirrän painon ei-akuutilta ensitavulta aina akuutille tavulle asti – jos sanassa semmoinen on – saadakseni aikaan kantaslaavissa tavallisia loppupainoisia muotoja.

Kantakuilina

Seuraava versio tekstistä on vihdoin kantakuilinaa. Sen olen saanut paitsi soveltamalla aksentinsiirtymissäntöjä myös kopioimalla kantaslaavin kehityksestä ensimmäiseksi palatalisaatioksi kutsutun konsonantinmuu-

---

³ Vihjeenä jatkokehittelijöille: en ole tähän ratkaisuuni täysin tyytyväinen, koska tuloksena on vain pitkiä vokaaleita soinnitonten klusiilien edellä. Pitenemistä olen kuitenkin tarvinnut säilyttääkseni eron useimpien nominien yksikön ja monikon nominatiivin välillä.

toksen sekä sitä seuranneet vokaalinmuutokset. Palatalisaatioksi tätä kantaslaavilaista muutosta perinteisesti kutsutaan, vaikka oikeastaan siinä jo valmiiksi palatalisoituneet klusiilit muuttuvat affrikaatoiksi ja frikatiivi sibilantiksi: *k, g* ja *x* etuvokaalin ja *j*:n edellä > *tʃ, dʒ, ʃ*. Samalla myös yhtymät *tj* ja *dj* muuttuivat > *št, žd*. Ensimmäisen palatalisaation jälkeen vokaalit sekä *j*:n että näitten affrikaattojen ja frikatiivien jäljessä muuttivat etisyyttänsä niin, että *a, u* ja *ū* etistyivät > *e, i, ī*, mutta *ew* ja *ē* takaistuivat > *aw, ā*; muualla *ew* > *jaw*, ja sanan alussa myös *ē* > *jā*.

1. Rebè ljàwzd̥i àndan/andàlan/kàlan/aw̥kan jemèjen/paásun jelàjen/tʃindeépezen aldà, kàjwaj/wùrzd̥i màazan hàwdan/aw̥kan/kuúpan je tédʒi/jaádeéti⁴/kogòzd̥i/raákonzd̥i/ladʒiífti siíneé izdʒáalen pèzen/paánan/paádaása. 2. Pèjwen-pajstàjizdʒena sùwi/tʃèzi-pejwène siílen/eneélen sindèwizen neljè pàjgajje. 3. Neé/ii amáá niin kawnijaá/samaá: niíle/ejle/nejle an terewéé karwáá, nanaá je huulaá mustáá, sendeé/handaá/sabaraá/ tabaraá kaldajzdʒáá, wàgan sènden/hàndan/sabàran/tabàran-peé/aástʒáá walgajaá, jelgáá/tʃaápeé piíneé/piíkuj, tʃindeé ahujaá. 4. Rèbe-eme kaástʒelabi/kajèlabi/waniítalawi niidè/ejdè/nejdè je sen siden ilajstʒáasan. 5. Je rèbe peéti nedʒawtèdeé laástʒijenzaá kajaátʒiílan/hamaɣlan pàldaj/nùrmi je maástʒi elejiflen.

Monista sanamuodoista (*jelàjen, jaádeéti*) jo näkyy vokaalinmuutosten horjuttaneen kantasuomesta periytynyttä vokaalisointua. Vielä suurempi mullistus oli kuitenkin tulossa: diftongit oikenivat. Kaikista *j*-diftongeista tuli etuvokaaleita: slaavilaisittain *aj* > *ē* ja *ej* > *ī*, mutta kantakuilinessa oli myös *uj*, josta > *ī*. Diftongin *aw* oietessa *ū*:ksi tuli aiemmasta *ū*:sta takainen laava *ī*. Näitten muutosten jälkeen tapahtui ns. toinen palatalisaatio, kun *k, g* ja *x* muuttuivat uusien *ē*- ja *ī*-vokaalien edellä > *c, dz, s*. Nyt ei vokaalisoinnusta ollut jäljellä kuin rippeet, mutta useimmista tavua muodostaneista taivutuspäätteistä oli edelleen etu- ja takavokaalinen pari. Nominitaivutuksessa näistä pitkistä päätteistä takaiset vakiintuivat yleisesti substantiivien, etiset taas pronomien ja adjektiivien taivutukseen.

⁴ Tällaisissa kahden akuutin tavun sisältävissä muodoissa olen lukenut pääpainon niistä ensimmäiselle.

Muinaiskirkkokuilina

1. Ребе людѣ ждѣ кмѣа чадѣпеа ладо ꙗ цѣвѣтъязо мазѣ панѣ
 ѣдѣтъ синѣ иждала пеѣа. 2. Пивѣжда-пѣстоижденѣ чезѣ-пивѣно
 садѣвѣа енѣла нелѣ ребѣсто. 3. Не ома на холака: илѣ ж теревѣ
 крава, нона ꙗ сылаа мѣста, соборица кладѣжда, вогж соборж-наѣа
 влагоа, илѣга пинѣ, чждѣ охѣа. 4. Ребе-ѣма иде шерлѣдезно са
 сѣда илѣѣаса. 5. ꙗ рацѣждѣ ребе нежоутѣа лаѣыаза коачила
 пладѣ ꙗ маѣѣ ѣлѣилѣ.

Muinaiskirkkokuilina on tavallaan muuta kuilinaa spekulatiivisempi kieli, koska sen konstruoinnin tueksi ei kettusadusta ole suoraa käännöstä. Toisaalta se on paljon lähempänä kantasuomea kuin nykykuilina, elivät-hän sen kuvitteelliset puhujat jo vuosituhat sitten, vain puolen vuosituhanen mitan päässä kantasuomen loppuvaiheesta.

Muinaiskirkkokuilinan kirjallinen esikuva oli klassinen kreikka. Tekstissä tämä näkyy verbien nominaalirakenteitten suosimisena ei vain sivulauseitten vaan rinnasteistenkin lauseitten korvaajana: *цѣвѣтъязо мазѣ панѣ* 'kaivettuansa maahan kuopan', *ребе-ѣмаа иде шерлѣдожно* 'kettuumon niitä katsellessa'. Jälkimmäisessä esimerkkilauseessa näkyy kantaslaavin verbin *зѣрѣти* 'nähdä' toissijaista transitiivista käyttöä vastaamassa sen lainavastine *шерѣта* < *šerāit-tāk (> sm *herätä*), jolla on 'näkemisen, katsomisen' käyttöä viron murteissakin (*ergata*).⁵

Tarkemmin ottaen tekstin verbi ei ole *шерѣта* vaan sen imperfektiivinen pari *шерлѣда*, alun perin frekventatiivijohdos. Kuten slaavisissa, myös kuilinaassa aspekti on keskeinen osa verbintaivutusta, niin, että useimmista verbeistä on perfektiivinen ja imperfektiivinen pari. Useimmiten, joskaan ei aina, kantaverbillä on perfektiivinen aspekti ja imperfektiivisen parinsa se on saanut *i*-kontinuaatiivijohdoksesta tai *EIE*-frekventatiivijohdoksesta.

Infinitiivit *шерѣта* ja *шерлѣда* eivät myöskään sellaisinaan pa-laudu kantasuomeen, vaan niillä on etuvokaaliseen vartaloon liittynyt takavokaalinen infinitiivin päätte. Samanlaisia analogiamuotoja ovat myös substantiivit (*чезѣ-*)*пивѣно*, *ребѣсто*, *ѣлѣилѣ*, kvanttori *коачилѣа*, adjek-

⁵ Tästä balttilaisesta lainaverbistäkin olisin tänne voinut artikkelin kirjoittaa, mutta se julkaistaneen pian minun ja Sampsa Holopaisen yhteismonografiassa, joten Johanna sai hauskemman artikkelin.

tuottanut kaksi säännöllistä varianttia *-ko* ja *-це*. Jälkimmäisen päätteen äänneasuun on vaikuttanut niin sanottu kolmas palatalisaatio, jossa *i* on muuttanut sitä seuranneen *k*:n *c*:ksi. Monilla adjektiiveillakin on deminutiivimuotonsa, jotka muodostetaan vanhalla *icE*-johtimella (*піння*, mon. *пинежá* $\Leftarrow$ *пинь*) ja joskus senkin edessä on *-kkA-* (*охічення* $\Leftarrow$ *охі*). Useimmat *icE*-päätteiset adjektiivit eivät kuitenkaan ole deminutiiveja, esim. *колодея*, mon. *колодежá*, ja myös eläinten poikasten nimet muodostetaan *icE*-päätteellä, kuten *ребену*, mon. *ребезá*.

Rajakuilina

1. Тил рібече ўду біля посу олою лодó, цівін мазу хўду є ложітін джїля пєзя. 2. Півїжа-пїстїйжоне сов-півєнп сяджўн нїля нелє ребелїсто. 3. І лїйжє куннїя: коровакá їле теревї, нонáка є хилїця мета, худáка колодїжá, хўдя-бїчá вологá, ологакá пинїжá, якийця вохїцїжа. 4. Імїделєся їдє рїб-омєче є нїле здя їлїчєся. 5. Є рáцїзн рїбече нежўтя лáччєязя коячїля пóлодї є маць возїкоїлу.

Rajakuilina on siltä osin murteenomaisessa suhteessa venekuilinaan, että kaikki venekuilnankieliset nimet muutetaan rajakuilinaa puhuttaessa rajakuilinaisiin asuihin ja päinvastoin. Sanasto ja painotus ovat niin samanlaiset, että toisen näistä käännöksistä olisi voinut jättää ilman painomerkkejäkin. Suurin ero on vokaalistossa, joka rajakuilinaassa on liikehtinyt aika vilkkaasti: vanhasta *ā*:stä (*ъ*) on tullut *i* (*и*), samoin suljetuissa painollisissa tavuissa *e*:stä (*є*) ja *o*:sta (*о*). Sen sijaan aiemmasta *ī*:stä (*и*) onkin tullut *j* ja myös sen kirjain on siirtynyt *j*:n merkiksi. Näitten vokaalinmuutosten ansiosta rajakuilinan ei ole tarvinnut luopua *ä*-vartaloista, koska niitten yksikön ja monikon nominatiivin ero on säilynyt: *ребе* : *ребі*. Tällä tyypillä on myös erillinen deminutiivinpäätteensä *-це*.

Rajakuilinan kirjakielellä ei ole kovinkaan pitkää traditiota, vaan se pohjautuu hyvin suoraan toistasataa vuotta sitten puhuttuihin murteisiin. Tämän ansiosta sen vertailu paljon kauemmin kirjallisesti viljeltyyn venekuilinaan paljastaa tähän vuosisatojen saatossa tarttuneet kirkkokuilnismit. Rajakuilinan muodot *лодó*, *колодїжá*, *вологá* ja *їлїчєся* tulevat lähemmäs venekuilinan puhekielessä, etenkin maaseudulla säilyneitä muotoja *лодó*, *колодежá*, *вологоя* ja *илєчєся* kuin muinaiskirkkokuilinan kirjallista perintöä edustavat venekuilinan *ладó*, *кладежá*, *влагоя* ja *илєцєся*.

Peltokuilina

1. Rzeb tył wędzieł biele jemierzę jełą łodo, cewón ukę mazę ja budan dzalę sinie łyłę. 2. Jerzenie piwiedzę-piastójdzenie sew-piwiano siedzun niełę niele rzebiedzyka. 3. I oma wieczę iledze: miewa spiczeda krowaka, msta nonaka ja kunaka, pinie, kłodziedza łuchmica, wagę włogój pieczedz gązno, pinie czapica ja ocha czanica. 4. Rzeb-jemie kojełów idzie ja się ździą rymicasię. 5. Wyrostażo rzeb decydan nieżucieja łączęza chomiałę płodzie ja mac ozukójlę.

Peltokuilinan sanat eivät ole niin pitkiä kuin miltä ne maallikolle näyttävät, koska moni konsonantti kirjoitetaan kahdella kirjaimella: näitä digrafeja ovat esimerkiksi *sz* [š], *cz* [č] ja *rz* [ž]. Itse asiassa kaikissa länsi- ja eteläkuilinaisissa kielissä sanamuodot ovat lyhyempiä kuin itäkuilinaisissa, jossa vokaalien välinen *j* on säilynyt kaikissa asemissa. Erityisen yleinen tämä *-j-* on painottoman vokaalin jäljessä kantasuomen klusiilin tai sibilantin paikalla. Sen kadotessa muodostui länsikuilinaan uusia pitkiä vokaaleja. Lisäksi vokaali piteni aina kadonneita *i*:tä ja *u*:ta (*ɨ*, *ɘ*) edeltäneessä tavussa.

Peltokuilinan tekevät erityisen viehättäväksi siinä säilyneet nasaalivokaalit *q* ja *ɛ*, olkoonkin, että moni foneetikko niitten aitouden kiistää: kuuluvat tarkasti ottaen olevan nasaaliloppuisia diftongeja. Niitten jakaumakaan ei ole sama kuin muinaiskirkkokuilinan alkuperäisten nasaalivokaalien *q* (*ɥ*) ja *ɛ* (*ɶ*), vaan nämä ovat ensin langenneet yhteen ja sitten niihin on muinaispeltokuilinaisissa syntynyt pituusero. Nykyinen *q* jatkaa pitkää ja *ɛ* lyhyttä nasaalivokaalia. Vastaavasti *ó* [*u*] on syntynyt aiemmasta pitkästä *o*:sta ja vaihtelee paradigmoissa *o*:n kanssa, vaikkapa sanassa *món* 'moni' : *mona* 'monet'.

Katolisen keskieuropalaisen maan kielenä peltokuilina on lainannut paljon latinasta ja saksasta, joitten sanastollinen vaikutus näkyy tässäkin tekstissä: *miewa spiczeda krowaka, rzeb decydan nieżucieja*. Latinaa peltokuilina muistuttaa rytmiltänsäkin, joka kuitenkin on säännöllisempää: sanan pääpaino osuu aina toiseksi viimeiselle tavulle.

Yleisemminkään eivät indoeurooppalaisten kielten läheisyydessä puhuttavat läntiset ja eteläiset kuilina kielet ole voineet vastustaa monia niitten houkuttelevia ominaisuuksia, joista yksi näkyvimmistä on *habeo*-rakenne. Niinpä peltokuilinaisakin *rzebiedzyka*, ketunpennut, *miewa spiczeda krowaka*. Tämä monikkomuoto on oikeastaan analogiaa yksi-

kön kolmannen persoonan muodosta *miew*. Vaikka konsonanttiyhdytymät peltokuilinan herkkua ovatkin, ei sekään aivan kaikkiruokainen ole, joten äänneilinen **mwa* on saanut väistyä. Infinitiivi on *omie*, mikä paljastaa sanan suomen *omia*-verbin vastineeksi; sananalkuisen vokaalin kato on peltokuilinaissa epäsäännöllistä, muttei vallan tavatonta.

Bööminkuilina

1. Řebíce týl ouku íla suká jilma lodo, vrdûn mázu chudu je tíň jzala síní pánu.
2. Jíteně pivězá-pěstûjzeně sevpivěno sazun něla něle Řeběsto.
3. Omá ňá šelící: kraváká mevá špičezá, nonáká je trbáká mstá, toboráká kladězá, vohu ní špičica vlahá, jleháká mevá pinězá je rápáká ochýčezá.
4. Řeb-jeměňa jmídělev jidě je se zdě šípise.
5. Je ňá Řebíce rován něžoutá lacězá kácíla pladě je mác oledújlu.

Bööminkuilina ja sen lähisukulainen kuilakki muodostavat länsikuilinan eteläisen haaran, joka selvästi eroaa pohjoisemmasta peltokuilinaasta. Sanan pääpaino on täällä tutusti ensi tavulla, ja kun vielä vokaalit voivat olla asemastansa riippumatta lyhyitä tai pitkiä, on eteläisen länsikuilinan puherytmi suomalaiselle mukavan kotoinen. Eksotiikkaa näihin kieliin luovat vaikeasti tuotettava konsonantti *Ř* vaikkapa sanassa *Řeb*, sekä vokaalit *r* ja *l*, joista ensin mainittu esiintyy käännoksessämmeikin: *vrdûn*, *trbáká*. Bööminkuilinan *û*-kirjaimella eli pallo-uulla merkitään pitkästä *o*-vokaalista syntynyttä pitkää *u*:ta, peltokuilinan *ó*:n vastinetta (*pěstûjzeně = piastôjzenie*).

Aiempi pitkä *u* on puolestaan muuttunut diftongiksi *ou*, joka näkyy sanoissa *ouku* ja *něžoutá*. Vastaavasti myös pitkä *i* ja sen kanssa yhteen langennut *y* ovat muuttuneet diftongiksi *ei*, mutta tämä ei näy bööminkuilinan kirjakiielestä, joka on päätetty pitää suunnilleen sellaisena kuin sitä puolisen vuosituhatta sitten kirjoitettiin. Tämän päätöksen seurauksena yleisimmin puhuttu bööminkuilina on nykyään oikeastaan eri kieli kuin kirjoitettu bööminkuilina, mutta tällainen tilannehan ei ole meille nykysuomalaisillekaan erityisen outo.

Bööminkuilina on saanut paljon sanastoa erityisesti saksasta: ylempää peltokuilinan kappaleesta tuttu sana on *špič* (demin. mon. *špičica*), kun taas bööminkuilinaan rajoittuu *jilm* (gen. *jilma*; peltokuilinaissa *jeŕa*, gen. *jeŕq*). Tässäkin kirjakieli eroaa tosin puhekiielestä, jossa saksalaislainoja on vielä enemmän, kansankielessä kun niitä ei ole ollut

yhtä helppo korvata uudissanoilla ja idempää kierrätetyillä vanhoilla kuilinismeilla.

Etelänkuilina

1. Til u reb kolu ile jeme čedjepe lado, cjevon u mazu kipu ja rakudon sinje idale peze. 2. Ićenje u pivjeđa-pjestojđene sav-piveno sedunj nelje pjeza. 3. Ne oma soma: krava il oma terevje, nona ja sila masta, šeda kladjeđa, a šed aća vlaga, iljega pinje, kandže ahija. 4. Vonitelev id reb-jeme ja se zde šivjelijese. 5. Ja jerjeton reb nežuta laćeza kojačilu pladja ja luća pižuvjedilu.

Etelänkuilina on erotettava eteläkuilinasta, koko kuilinan eteläisestä haara-asta, johon kuuluvat etelänkuilinan lisäksi myös kuileeni ja balkaninkuilina. Näin läheiset sanat tietenkin helposti sekottuvat käytössä. Asiantilaa ei ainakaan helpota se, että etelänkuilinaa ovat viime vuosisadan poliittiset käänteet rikastaneet monella kirjallisella standardilla, joista valtiollisissa yhteyksissä puhutaan eri kielinä. Tässä ei ole tilaa perehtyä näiden kielten yksityiskohtaisiin eroihin: todettakoon vain, että toisia niistä kirjoitetaan kyrillisin, toisia latinalaisin kirjaimin, ja ääritapauksissa voi havaita jopa glagolitsan käyttöä. Tässä on käänös tehty läntiseen varianttiin ja sekin on esitettävä toistamiseen kielen hienostuneitten painotussuhteitten osoittamiseksi, sillä erilaisten aksenttimerkkien alta voi olla vaikea erottaa itse kirjaimia:

1. Tìl u rèb kòlu ile jémē čédjepē ládo, cjevõn u màzu kìpu ja ràkudon sìnje ídale pèze. 2. Ićenje u pivjeđa-pjéstojđene sàv-píveno sèdunj nélje pjèzà. 3. Ne óma sóma: kráva il óma terévje, nóna ja silà másta, šéda kladjéđa, a šèd àća vlágā, iljéga pínje, kándža áhija. 4. Vónitelev id rèb-jéme ja se zdè šivjelijese. 5. Ja jérjetõn rèb néžutā làćeza kójačilu plàdjā ja lùćā pižuvjédìlu.

Yllä olevalla olen ansainnut päälleni kaikkien aksentologian auktoriteettien vihan: en nimittäin ole käyttänyt perinteistä merkintätapaa, jossa laskevalla merkillä `merkitään nousevaa painoa, kaksinkertaisella aksenttimerkillä `lyhintä mahdollista painoa jne. jne., koska sitä on mahdotonta olla lukematta täysin päinvastoin kuin pitäisi. Olen vain merkinnyt nousevan painon nousevalla aksentilla, laskevan laskevalla ja pitkät tavut pituusmerkein. Älkää tehkö perässä.

Vertailu kantakuilinan rekonstruktioon paljastaa etelänkuilinan puhujain kärsimättömyyden: pääpaino on järjestään ennakoitu edellisen tavun loppuun, paitsi jos se on ollut jo ensimmäisellä tavulla, jolloin se on vedetty aivan tavun alkuun. Tavun alun painottaminen on yhtä kuin laskeva ja tavun lopun painottaminen yhtä kuin nouseva paino.

Etelänkuilinassa on paljon muutakin kiinnostavaa kuin painotussuhteet, jotka sitä paitsi ovat useimmilta kielenpuhujilta jo katoamassa. Yksi jännittävä piirre on sanajärjestyksessä. Lyhyt kopula *u* asettuu lauseessa aina ensimmäisen sanan perään, vaikka tulisi samalla keskeyttäneeksi kiinteän nominaalilausekkeen: *Ícénje u pivjeda-pjestojdene sav-piveno...* Sama koskee myös persoonapronominin *je*, mon. *i*, muotoja, jotka etelänkuilinassa ovat lyhentyneet yksitavuisiksi kliiteiksi: *krava il oma terevje, vonitelev id reb-jeme*.

Etelänkuilina on saanut sanoja saksan, latinan ja monen muun eurooppalaisen kielen ohella turkista. Yksi näistä lainoista on päässyt tekstinäytteeseemme: *kandže*, mon. *kandža*. Sen äänteellinen läheisyys suomen *kynsi*-sanaan ja sen peltokuilinan säännölliseen vastineeseen *czqdz* (tekstissä demin. mon. *czanica*) on siis vain sattuman satoa (etelänkuilinassa odottaisi muotoa *čed).

On mahdollista, että etelänkuilinassa viljellään vähemmän deminutiiveja kuin sen lähisukukielissä. Ei silti ole poissuljettua, että joku toinen kääntäjä olisi tässä tekstissä päättänyt deminutiiveja käyttää.

Balkaninkuilina

1. Ребиците мит еме чедепе ладо кухице иле, цеве мазо пано е жделе ракъжд згеле пада.
2. Ищ пивежде-пестойжде съв-пивезо теле седевзе неле ребежда.
3. Не ома палести хубажда: омева тереве крава, нонуране е силане ниле ома мста, соборицане клодежда, мито ящакане ниле влагоя, серулене ниле ома псцижда, а чъдене охиежда.
4. Ребице-еменете ниде вонитолов е теле здете илещесе.
5. Е тести рацежд ет нежутев лащезане коеч олеололо нрѣманеле е крабанеле.

Balkaninkuilinan kieliopissa on kaikki päinvastoin kuin muualla. Infinitiivit ovat kadonneet kokonaan ja korvautuneet käytössä *että*-rakenteilla: *рацежд ет нежутев*, vrt. muinaiskirkkokuilinan *рацѣждь ... нежоутста*. Toisaalta täältä löytyvät vielä muista nykykielistä kadonneet, lyhyet *i*-preteritit: *мит, цеве, ракъжд, рацежд* ja refleksiivinen *седевзе*.

Eri asia on, että itse *i*-tunnuksesta ei useimmissa yksikön kolmannen persoonan ei-refleksiivisissä muodoissa ole enää jälkeäkään.

Vielä kovemmin on koeteltu nominintaivutusta: muun kuilinan 12–15 sijamuodosta jäljellä ovat (muualla kuin persoonapronomineilla) vain nominatiivi, inessiivi-illatiivi (-зо), elatiivi (-сто), adessiivi-allatiivi (-ло) ja ablatiivi (-лдо). Erytisen monikäyttöinen on adessiivi-allatiivi, jota käytetään myös muun kuilinan genetiivin tehtävissä. Sijaitaivutuksesta on kokonaan kadonnut kongruenssi, ja sijapäätte liitetään vain lausekkeen pääsanaan: *иц нивежде-пестойжде сѣв-нивезо*.

Balkaninkuilinan tunnistaa helposti tekstissä erittäin yleisestä määräisestä pääteartikkelista *те*, monikossa *не*. Artikkelin vie pääsanalansa taivutuspäätteen ja taipuu itse etuvokaalisin päättein: *нрѣманеле е крабанеле*. Kohdasta *олелоело нрѣманеле* näkyy myös yhteys adessiivi-allatiivin ja genetiivin välillä: suomeksikin sen voisi kääntää paitsi 'peltojen asukkaille' myös kömpelömmiin 'asukkaille pelloilla'.

Määräinen artikkeli on alkuaan sama kuin kolmannen persoonan pronomini *те*, *не*, jota muissa kuilina-kielissä käytetään demonstratiivina. Vanha kolmannen persoonan *ѣа*, *и* on balkaninkuilinasta hävinnyt. (Muinaiskirkkokuilinan *се*, *не* 'tämä' on eri pronomini, jonka nominatiivi ja koko monikko on kaikkialta muualta kuilinasta kadonnut. Etelänkuilinan käännöstekstissä esiintyvä *не* taas ei ole pronomini lainkaan, vaan vahvistuspartikkeli 'niin').

Balkaninkuilinassa käytetään paljon ja monenlaisia deminutiivimuotoja, joita tässäkin tekstissä on montaa lajia: *кухиче*, *соборице*, *нонуро*, *яцако*, *серул*, *емене*. Lainavaikutusta balkaninkuilinassa on paljon turkista ja vielä enemmän kreikasta, mutta kettusatuun on sattunut yksi mahdollisesti iranilainen laina, adjektiivi *хубажде*. Sen *-жде* on toki kuilinalainen adjektiivinjohdin, sama kuin muinaiskirkkokuilinan *-нл*, mon. *-жда*.

Lopuksi

Saatuani valmiiksi kuilinan-kielisten tekstien ensimmäisen version tulini ajatelleeksi, että nehan tavallaan auttavat meitä hahmottamaan, miltä slaavilaiset kielet näyttävät liettuan puhujalle. Liettua on konservatiivinen kieli suunnilleen samassa määrin kuin suomikin, joten liettuankielis-

ten pitäisi ymmärtää slaavia suunnilleen saman verran kuin suomenpuhujain kuilinaa – latviankielisten taas suunnilleen saman verran kuin mitä vironpuhujat saavat kuilinasta arvoa. Erona on toki se, että niin liettuassa kuin lätissäkin on slaavilaisia lainoja, jotka helpottavat ymmärtämistä. Toisaalta kuitenkin slaavissa on jonkin verran myös liettuasta ja lätistä kadonnutta indoeurooppalaista sanastoa, mitä vastaisi se, että olisin tuonut kuilinaan itämerensuomesta puuttuvia sanoja muista uralilaisista kielistä. Se jäi nyt tekemättä – vain bööminkuilinan *trbá*-sanan kohdalla ajattelin hieman mordvaa – mutta kuilinan tarinahan on vasta alussa.

Саждоумопивьнождь!

Lähteenä käytettyä kirjallisuutta

- Brückner, Aleksander. 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Buck, Carl Darling. 1949. *A dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages. A contribution to the history of ideas*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 4. Leiden: Brill.
- Holopainen, Sampsa & Junttila, Santeri. (Tulossa.). *Über die ältesten arischen und baltischen Lehnverben der uralischen Sprachen*.
- Kallio, Petri. 2019–. *Yhteissuomalainen sanasto*. [sanat.csc.fi/w/index.php?title=Luokka:Yhteissuomalainen sanasto](http://sanat.csc.fi/w/index.php?title=Luokka:Yhteissuomalainen_sanasto).
- Klotz, Emanuel. 2017. *Urslawisches Wörterbuch*. Wien: Facultas.
- Lindstedt, Jouko. 2020. *Izide slovo se. Johdatus muinaiskirkkoslaaviin ja slaavien varhaiseen kieli- ja kulttuurihistoriaan*. Slavia Helsingiensia Supplementum V. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Nuorluoto, Jussi. 2012. *De slaviska standardspråkens framväxt. Idéhistoriska och språksociologiska kontexter och koncept*. Uppsala: Institutet för moderna språk.
- Nuorluoto, Jussi. 2019. *Slavisk historisk ljudlära*. Uppsala: Institutet för moderna språk.
- Rejzek, Jiří. 2001. *Český etymologický slovník*. Brno / Praha: Leda.
- Skok, Petar. 1971–1988. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–III*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

- SSA = Erkki Itkonen & Ulla-Maija Kulonen (toim.). 1992–2000: *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja*. 1–3. Helsinki: SKS & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Sussex, Roland & Paul Cubberley. 2006. *The Slavic Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vasmer, Max. 1953–1958: *Russisches etymologisches Wörterbuch I–III*. Heidelberg: Carl Winter.
- БЕР = V.I. Georgijev, M. Račeva & T.A.Todorov (päätoim.). 1971–2010–. *Български етимологичен речник I–VII*-. София: Издателство на Българската академия на науките / Марин Дринов.
- ОФУЯ = V.I. Lytkin (päätoim.). 1974. *Основы финно-угорского языкознания. Вопросы происхождения и развития финно-угорских языков*. Москва: Наука.

Kettusatu slaavilaisilla kielillä ja suomeksi

1. Нашла лиса дупло под толстым вязом, выкопала в земле ямку и устроила себе гнездо. 2. В солнечный летний день народилось у неё четверо лисят. 3. Они такие красивые: ушки у них острые, носики и губки чёрные, хвостики жёлтые, а кончики хвостов белые, ножки маленькие, коготки тоненькие. 4. Смотрит на них лисичка, и у неё сердце радуется. 5. И решила лиса показать своих детей всем жителям полей и лесов.

1. Знайшла лисиця дупло під товстим в'язом, вкопала в землі ямку і влаштувала собі гніздо. 2. Сонячного літнього дня народилось у неї четверо лисенят. 3. Вони такі гарні: вушка в них гострі, носики й губки чорні, хвостики жовті, а кінчики хвостів білі, ніжки маленькі, кігтики тоненькі. 4. Дивиться на них лисичка, і в неї серце радіє. 5. І вирішила лисиця показати своїх дітей усім жителям полів і лісів.

1. Lis znalazł dziuplę pod grubym wiązem, wykopał dziurę w ziemi i zbudował sobie z niej norę. 2. Pewnego słonecznego letniego dnia urodziły mu się czworo lisiątek. 3. One są bardzo piękne: mają spiczaste uszka, czarne noski i wargi, małe, żółte kitki, ale z białymi końcówkami, małe łapki i cienkie pazurki. 4. Lisica patrzy na nie i jej serce się raduje. 5. Z kolei lis postanowił pokazać swoje dzieci wszystkim mieszkańcom pól i lasów.

1. Liška našla dutinu pod statným jilmem, vyhrabala v zemi jamku a udělala si v ní doupě. 2. Jednoho slunečného letního dne se jí narodila čtyři liščátka. 3. Jsou tak krásná: ouška mají špičatá, nosíky a rtíky černé, ocásky žluté, ale na špičce bílé, nožičky mají malinké a drápky tenounké. 4. Lištička se na ně dívá a její srdce plesá. 5. A tak se liška rozhodla ukázat své děti všem obyvatelům polí a lesů.

1. Našla je lija šupalj ispod debelog brijesta, kopala je rupu u zemlju i napravila sebi gnijezdo. 2. Jednog je sunčanog ljetnog dana rodila četiri mladunca. 3. Tako su lijepe: uši im su oštre, nos i usne crni, repovi žuti, a vrhovi repa bijeli, noge male, kandže tanke. 4. Gleda ih lija i srce joj se veseli. 5. I odlučila je lija pokazati svoju djecu svim stanovnicima polja i šuma.

1. Лисицата намери под дебелия бряст кухня, изкопа в земята дупка и си направи там бърлога. 2. В един слънчев летен ден и се родиха четири лисичета. 3. Те са толкова хубави: имат остри уши, нослетата и устните им са черни, опашчиците жълти, но връхчетата им бели, краченцата им са мънички, а ноктите тънички. 4. Майката лисица ги гледа и сърцето и се радва. 5. И тогава реши да покаже децата си на всички обитатели на полетата и горите.

1. Kettu löysi kolon paksun jalavan alta, kaivoi maahan kuopan ja laittoi sinne itselleen pesän. 2. Aurinkoisena kesäpäivänä sille syntyi neljä ketunpoikasta. 3. Ne ovat niin kauniit: niillä on terävät korvat, nenänpäät ja huulet ovat mustat, pikkuhännät keltaiset, mutta hännänpäät valkoiset, jalat ovat pienet, kynnet ohkaiset. 4. Kettuemo katsoo niitä ja sen sydän iloitsee. 5. Niinpä kettu päätti näyttää lapsiaan kaikille peltojen ja metsien asukkaille.